

Національний університет
водного господарства та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної,
методичної та виховної роботи

_____ О.А. Лагоднюк
_____ 2019 р.

Національний університет
водного господарства **06-08-48**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
PROGRAM OF THE DISCIPLINE

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
ENVIRONMENTAL MANAGEMENT

Спеціальність
Specialty

073 «Менеджмент»
073 «Management»

Рівне – 2019

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Робоча програма «Екологічний менеджмент» для студентів, які навчаються за спеціальністю 073 «Менеджмент». Рівне: НУВГП, 2019. 17 с.

Розробник: Скрипчук П.М., д.е.н., професор кафедри менеджменту

Робочу програму схвалено засіданні кафедри менеджменту

Протокол від «15» __січня_____ 2019 року № __5__

Завідувач кафедри _____ (Кожушко Л.Ф.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено науково-методичною комісією за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Протокол від „__15__” __січня_____ 2019 року № __5__

Голова науково-методичної комісії _____ Кожушко Л.Ф.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма фахової навчальної дисципліни «Екологічний менеджмент» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 073 «Менеджмент».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сутність, економічні та екологічні інструменти та функції екологічного менеджменту. Екологічний менеджмент є складовою частиною у підготовці управлінських кадрів так, як питання екологізації господарської діяльності є головним напрямом побудови «зеленої» економіки.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна є складовою частиною циклу фундаментальної підготовки студентів за спеціальністю «Менеджмент». Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів – «Менеджмент», «Аналіз господарської діяльності», «Податковий менеджмент», «Товарознавство у галузі» а також цілеспрямованої роботи під час вивчення спеціальної літератури, активної роботи на лекціях, практичних заняттях та самостійної роботи.

Анотація

Екологічний менеджмент є складовою частиною у підготовці управлінських кадрів так, як питання екологізації діяльності присутні у всіх сферах діяльності людини. Основним напрямом вивчення дисципліни є побудова зеленої економіки. Прикладними питаннями курсу є: управлінські взаємини організацій із екологічними контролюючими органами; раціональне використання природних ресурсів; інновації та ресурсозбереження; переробка відходів та органічне виробництво; економічне стимулювання у природоохоронній діяльності; інформаційні технології для моніторингу стану довкілля та інші.

Програма передбачає комплексне навчання екологічному менеджменту у відповідності компетентнісного підходу. Курс носить міждисциплінарний характер та є основою для вивчення інших дисциплін.

Ключові слова: екоменеджмент; законодавство; стандарти; інструменти; навколишнє природне середовище; зелена економіка; контроль; екологічне маркування; якість продукції; природні ресурси.

Abstract

Ecological management is an integral part of the training of management personnel, as the issue of ecologization of activities is present in all spheres

of human activity. The main direction of studying the discipline is the construction of a green economy. Applied questions of the course are: managerial relations of organizations with environmental supervisory bodies; rational use of natural resources; innovation and resource conservation; waste processing and organic production; economic incentives in environmental activities; information technologies for monitoring of the environment and others.

The program provides for integrated training in environmental management in accordance with the competence approach. The course has an interdisciplinary character and is the basis for the study of other disciplines.

Keywords: economists; legislation; standards; tools; the environment; green economy; control; environmental labeling; production quality; natural resources.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 5	Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Нормативна	
Модулів: 1		<i>Рік підготовки</i>	
Змістових модулів: 2	Спеціальність 073 «Менеджмент» Рівень вищої освіти: <u>бакалавр</u>	2-й	3-й
Загальна кількість годин: 150		<i>Семестри</i>	
		4-й	6-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,2 СРС – 6,4		<i>Лекції</i>	
		24 год.	6 год.
		<i>Практичні</i>	
		22 год.	2 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		–	–
		<i>Самостійна робота</i>	
	104	142	
Форма контролю:			
екзамен	екзамен		

Примітка

Питома вага кількості годин аудиторних занять, самостійної й індивідуальної роботи у загальній кількості годин становить: для денної форми навчання – 31% до 69%
для заочної форми навчання – 5,4% до 94,6%.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання дисципліни «Екологічний менеджмент» є вивчення: діяльності спеціально уповноважених державних, комерційних, громадських органів щодо менеджменту природоохоронної діяльності, еколого-експертних формувань, що ґрунтуються на міжгалузевому дослідженні, аналізі та оцінці діяльності підприємств і організацій; еколого-економічних аспектів природоохоронної діяльності організацій; якості проектних матеріалів щодо об'єктів довкілля реалізація дія яких може негативно впливати або вже впливає на навколишнє природне середовище; цілеспрямованої діяльності пов'язаної з плануванням, організацією, реалізацією, контролем заходів які направлені на раціональне використання і збереження природних ресурсів, дотримання

екологічної безпеки; інноваційних напрямів розвитку «зеленої» економіки та екологізації бізнесу тощо.

У результаті вивчення дисципліни «Екологічний менеджмент» студент повинен:

знати: сутність, принципи, методики, інструменти екологічного менеджменту; правові основи та нормативну базу; систему державного природоохоронного менеджменту; еколога-економічні аспекти природоохоронної діяльності організацій; інновації екологічного менеджменту; способи мінімізації екологічних ризиків; експертизу та аудит підприємств та антропогенних об'єктів; інноваційні напрями розвитку екологічного бізнесу.

вміти: використовувати еколога-економічні інструменти екологічного менеджменту на практиці; виявляти причини, передбачати наслідки забруднень довкілля; визначати можливу ступінь відповідальності за шкоду нанесену для довкілля; проводити комплексну, науково обґрунтовану оцінку об'єктів аудиту та експертизи; проводити контроль діяльності підприємств з екологічної тематики; планувати і розробляти природоохоронні заходи; запроваджувати системи екологічного менеджменту; впроваджувати проекти «зеленої» економіки.

Основні вміння студенти набувають під час вивчення лекцій, в ході практичних занять, а також самостійно при підготовці самостійних робіт. У результаті вивчення курсу студенти повинні вміти застосовувати набуті знання у практичній діяльності.

У результаті вивчення дисципліни «Екологічний менеджмент» студенти мають отримати ґрунтовні знання з управління у сфері екологізації економіки, вміння приймати рішення в умовах ринку, що постійно трансформується.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Тема 1. Сутність, задачі, принципи та функції екологічного менеджменту.

Становлення, сутність і завдання. Значення в управлінській діяльності. Закони і стандарти. Загальні світові процеси екологізації і глобалізації. Принципи і функції екологічного менеджменту. Методологічні основи екологічного менеджменту. Системний підхід. Екологічна політика та екологічні програми.

Тема 2. Інструменти екологічного менеджменту.

Загальна характеристика інструментів екоменеджменту. Економічні та екологічні інструменти. Екологічний аудит та експертиза. Екологічний маркетинг. Екологічні стандартизація і сертифікація як інструменти екологічного менеджменту. Законодавчо-нормативні документи у галузі. Серія стандартів ISO 14000.

Тема 3. Еколого-економічні засади екологічного менеджменту.

Поняття «зеленої» економіки. Ефективність природоохоронних заходів. Модернізація економічних механізмів в ринковій економіці. Механізм правової і економічної відповідальності суб'єктів екологічного менеджменту. Інформаційне забезпечення екологічного менеджменту. Значення екологічних інновацій для розвитку економіки. Соціо-еколого-економічне направлення інновацій екологічного менеджменту.

Тема 4. Екологічний аудит.

Актуальність, сутність, суб'єкти і об'єкти екологічного аудиту. Види та принципи. Незалежність процедури та об'єкти екологічного аудиту. Мета, задачі, функції. Організаційно-правові аспекти аудиту. Економічні переваги та процедура. Законодавство й стандарти про процедуру екологічного аудиту. Сфера використання.

Тема 5. Екологічний аудит суб'єктів природокористування.

Екологічний аудит підприємств. Екологічний аудит систем екологічного менеджменту. Процедура та нормативні документи. Екологічний аудит інноваційних проектів, програм. Еколого-економічне значення процедури і висновків екологічного аудиту. Екологічний аудит територій.

Тема 6. Екологічна експертиза.

Мета і задачі. Підстави проведення екологічної експертизи. Закони і нормативні документи. Порядок проведення. Види експертизи. Правові положення екологічної експертизи. Висновки експертизи. Оцінка впливу діяльності, що планується, на навколишнє природне середовище та екологічна експертиза. Превентивність у висновках екологічної експертизи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ІННОВАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Тема 7. Контроль за дотриманням законодавства суб'єктами природокористування.

Значення контролю охорони і раціонального використання природних ресурсів для підприємств і об'єктів довкілля. Організація проведення інспекторських перевірок. Законодавчо-нормативні документи. Взаємодія органів контролю. Проведення екологічного контролю на підприємствах. Зміни у діяльності підприємств щодо систем екологічного менеджменту і функції контролювання їх діяльності.

Тема 8. Інновації екологічного менеджменту

Задачі менеджменту природоохоронної діяльності в умовах екологізації економіки. Напрямки розвитку екологічного менеджменту, аудиту, експертизи, сертифікації. Екологічна сертифікація у системі природокористування. Екологічне маркування та географічне маркування. Взаємозв'язок стану навколишнього природного середовища та якості продукції. Ціна на природні ресурси.

Тема 9. Зелена економіка.

Зміст і особливості «зеленої» економіки. Економічні та історичні передумови появи «зеленої» економіки. Людина в «зеленій» економіці. Складові розвитку «зеленої» економіки. Соціо-еколого-економічні вигоди для суспільства та держави. Передумови створення «зелених» офісів. Економічні та соціальні передумови створення «зелених» офісів. Успішний досвід впровадження «зелених» офісів.

Тема 10. Цифрова економіка та суспільство.

Актуальність та передумови розвитку. Правові положення. Сутність та зміст цифрової економіки. Основні цілі цифрового розвитку. Принципи цифровізації. Напрями цифрового розвитку. Досвід різних країн та еколого-економічні наслідки для суспільства та держави.

Тема 11. Економічний інструментарій «зеленої» економіки.

Сутність використання екологічних та економічних інструментів з питань раціонального використання ресурсів та охорони довкілля. Субсидії та податки. Лізинг та ціноутворення. Квоти та штрафи. Законодавство та економічні інструменти. Інновації економіки та економічні інструменти. Практичні приклади.

Тема 12. Екологічний маркетинг.

Сутність, задачі, функції. Екоменеджмент і екомаркетинг. Товарна та цінова політика в екологічному маркетингу. Екологічне маркування. Харчові добавки. Життєвий цикл продукції і її якість. Вимоги до тари і упаковки. Інновації у світі щодо екологічного маркетингу. Напрямки розвитку екологічного маркетингу.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма навчання						Заочна форма навчання						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні основи екологічного менеджменту													
Тема 1. Сутність, задачі, принципи та функції екологічного менеджменту	10	2					8	12		1			11
Тема 2. Інструменти екологічного менеджменту	12	2	2				8	10					10
Тема 3. Еколого-економічні засади екологічного менеджменту	12	2	2				8	12	2				10
Тема 4. Екологічний аудит	12	2	2				8	10					10
Тема 5. Екологічний аудит суб'єктів природокористування	12	2	2				8	10					10
Тема 6. Екологічна експертиза	12	2	2				8	12					12
Змістовий модуль 2. Інновації екологічного менеджменту													
Тема 7. Контроль за дотриманням законодавства суб'єктами природокористування	12	2	2				8	12	2				10
Тема 8. Інновації екологічного менеджменту	12	2	2				8	12					12
Тема 9. Зелена економіка	12	2	2				8	12					12
Тема 10. Цифрова економіка та суспільство	18	2	2				14	16					16
Тема 11. Економічний інструментарій «зеленої» економіки	12	2	2				8	14	2	1			11
Тема 12. Екологічний маркетинг	14	2	2				10	18					18
Усього годин	150	24	22				104	150	6	2			142

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема і зміст практичних занять	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	Законодавство України про природоохоронну діяльність: „Про охорону НПС”, „Про екологічний аудит”, “Про екологічну експертизу” та ін.	2	1
2.	Організаційна структура та основні задачі діяльності Мінприроди України. Організаційна структура екологічної інспекції (в адміністративних областях). Відомчі природоохоронні організації	2	-
3.	Міжнародні та державні стандарти в галузі екологічного менеджменту	2	-
4.	Екокомпас	2	-
5.	Екологічне маркування	2	1
6.	Відновні джерела енергії	2	-
7.	Електронні відходи	2	-
8.	Органічне виробництво	2	-
9.	Екотехнології в комунальному господарстві	2	-
10.	Екологічна статистична звітність	2	-
11.	Екологічна оцінка діяльності підприємства	2	-
	РАЗОМ	22	2

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента полягає у поглибленні знань та умінь з усіх тем навчальної дисципліни. Самостійна робота потребує опрацювання додаткової навчальної літератури, нормативних документів, наукових праць та періодичних ділових видань. Виконуючи поставлені завдання, студенти набувають практичних навичок щодо застосування інструментарію екологічного менеджменту.

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

23 год. – підготовка до аудиторних занять;

30 год. – підготовка до контрольних заходів;

51 год. – опрацювання окремих тем програми або їх частин, які не викладаються на лекціях.

4 год. – підготовка до аудиторних занять;

30 год. – підготовка до контрольних заходів;

118 год. – опрацювання окремих тем програми або їх частин, які не викладаються на лекціях.

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Методологічні аспекти екологічного менеджменту	2	6
2	Завдання екологічної експертизи інноваційних проєктів	4	5
3	Інформаційне забезпечення галузі. ГІС-моніторинг	4	7
4	«Зелена» економіка: практика і досвід.	4	8
5	Використання екологічних, економічних інструментів в економіці природокористування	4	8
6	Оцінка екологічних питань в інвестиційних проєктах. Системно-екологічний підхід. Методологічні засади	4	8
7	Міжнародні стандарти щодо якості НПС і продукції	2	8
8	Організація сертифікації систем менеджменту	4	8
9	Сфера використання екологічного аудиту	4	8
10	Задачі предмету у контексті євроінтеграції та глобалізації світової економіки	4	8
11	Екологічний аудит підприємств, територіальних громад та господарських систем	4	8
12	Інноваційні проєкти. Задачі експертизи та аудиту щодо інвестиційних проєктів у різних галузях виробництва та у приватному бізнесі	1	8
13	Контроль за дотриманням природоохоронного законодавства	2	8
14	Управління екологічними ризиками	4	8

15	Товарна та цінова політика в екологічному менеджменті.	2	8
16	Статистична екологічна звітність організацій	2	8
	Разом	51	118

В межах самостійної роботи кожен студент є підготовка звіту на стандартному папері формату А4. Звіт може бути рукописним або друкованим і виконується українською мовою. Перевірка звіту і захист результатів самостійної роботи відбувається у терміни, погоджені студентом і викладачем.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

В процесі проведення лекційних та практичних занять використовуються наступні методи активного навчання та технічні засоби такі як:

- ілюстрація законодавства України та Європейського Союзу;
- вивчення та обговорення змісту нормативних документів: ДБН, СніП, ДСТУ, ДСТУ ІСО та ін.;
- проблемні ситуації та виступи фахівців, що мають практичний досвід роботи;
- ділові ігри, набір презентацій із конференцій щодо тематики предмету;
- використання комп'ютерних програм, е-калькуляторів, роздаткового матеріалу;
- дискусії щодо використання інформації та проведення процедури ОВНС, обговорення висновків екологічної експертизи та аудиту підприємств;
- оцінка контрольних робіт, рецензування підготовлених матеріалів для занять;
- універсальні методи навчання;
- аналіз та обговорення результатів екологічної статистичної звітності діяльності організацій;
- використання Інтернет матеріалів наукових доповідей та семінарів.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

В процесі викладання курсу “Екологічний менеджмент” передбачаються наступні форми та методи контролю: поточне тестування у Центрі оцінювання якості освіти НУВГП; виконання

індивідуальних завдань у вигляді рефератів, підготовки презентацій і доповідей; перевірка практичних навичок відбувається на практичних заняттях; підсумковий контроль у Центрі оцінювання якості освіти НУВГП.

9. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни є:

- виконання всіх видів навчальної роботи, що передбачені робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.

Оцінювання результатів поточного контролю передбачено у 60-бальній шкалі, а підсумкового контролю – у 40-бальній шкалі.

Критерії оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних, результати самостійної роботи студентів) проводиться у % від кількості балів, виділених на завдання, із заокругленням до цілого числа:

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Розподіл балів, які отримують студенти денної форми навчання

Поточний контроль												Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1 (29 балів)						Змістовий модуль 2 (31 бал)							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	40	100
4	5	5	5	5	5	5	5	6	5	5	5		

T1 – T12 – теми змістових модулів

Позитивні оцінки виставляються тільки тим студентам, які виконали всі види навчальної роботи, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни, і набрали за результатами поточного та підсумкового контролів не менше 60 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою
90-100	“відмінно”
82-89	“добре”
74-81	
64-73	“задовільно”
60-63	
35-59	“незадовільно” з можливістю повторного складання
1-34	“незадовільно” з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методичне забезпечення курсу включає:

1. Системи гармонізованих стандартів: ДСТУ ІСО 14000 та 9000, стандарти НАССР та ін.
2. Інструкції з оформлення екологічної статистичної звітності та розрахунку екологічного податку.
3. Методики проведення екологічного аудиту підприємств, територій, інноваційних проектів тощо.
4. Комплекти нормативних документів у різних галузях діяльності.
5. Інтернет матеріали щодо професійної діяльності.
6. Методичні рекомендації Міністерства екології та охорони навколишнього природного середовища.
7. Методики побудови та аудиту систем менеджменту.
8. 06-08-54 Скрипчук, П. М. та Судук, О. Ю. (2014) Методичні вказівки для самостійної роботи з дисципліни „Екологічний менеджмент” студентів напряму підготовки 6.030601 “Менеджмент” денної і заочної форм навчання. [Методичне забезпечення] <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/375>
9. 05-02-38 Клименко, М. О. та Клименко, О. М. та Бедункова, О. О. (2017) Методичні вказівки до виконання практичних робіт з дисципліни «Альтернативні та енергоощадні технології утилізації»

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Кожушко Л. Ф., Скрипчук П. М. Екологічний менеджмент: Підручник. – К.: ВЦ „Академія”, 2007. – 432 с.
2. Нехорошков В.П. Природоохоронне інспектування. Навчальний посібник. Одеська академія холоду. Одеса 2011, - 157 с.
3. Екологічне управління: Підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін.- К.: Либідь, 2004.-432с.
4. Екологічний менеджмент : Навчальний посібник / За ред. В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюк,- Київ, Центр навчальної літератури, 2004.- 407с.
5. Максименко Н. В. Організація управління в екологічній діяльності: [підручник для студентів екологічних спеціальностей вищих навчальних закладів] / Н. В. Максименко, В. В. Задніпровський, Р. О. Квартенко; вид. 3-тє, перероб. і доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 282 с.
6. Маменко О.М., Портяник С.В. Екологічний менеджмент: підручник / ХДЗВА - Харків, 2017. - 285 с.
7. Л.Г. Мельник «Зелена» економіка (досвід ЄС і практика України у світлі III і IV промислових революцій): підручник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2018. 463 с.

Допоміжна

1. Гринів Л. С. Фізична економія : нові моделі сталого розвитку. Львів : Ліга-прес, 2016. 424 с.
2. Закони України: „Про екологічний аудит”, „Про охорону НПС”, “Про екологічну експертизу”.
3. Баб’як О.С., Біленчук Л.Д., Чирва Ю.О., Екологічне право України: навчальний посібник. – К.: Атіка, 2000 – 216 с.
4. Скрипчук П.М. Екологічна сертифікація як інструмент виробництва та споживання екологічно чистої продукції / Економіка України. №3, 2006. - С.55-63.
5. Мельник Л. Г. Економіка розвитку: Монографія. – Суми: ИТД «Университетская книга», 2006. – 662 с.
6. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник / за заг. Ред. Л. Г. Мельника. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2005. - 654 с.

7. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: Учебник / Под. ред. проф. Л. Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 1120 с.
8. Практикум к учебнику «Социально-экономический потенциал устойчивого развития»: Учебник / Под. ред. проф. Л. Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 1120 с.
9. Скрипчук П. М. Менеджмент якості довкілля: Монографія. - Рівне: НУВГП, 2006 - 350с.
10. Клименко М. О., Скрипчук П. М./ Стандартизація та сертифікація в екології. Підручник. УДУВГП, Рівне, 2003.-202с.
11. Скрипчук, П. М. та Skrypchuk, P. M. (2017) Система індикаторів оцінки та бухгалтерського обліку еколого-економічного обґрунтування використання ресурсів навколишнього природного середовища. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування (4(80)). с. 329-337. <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/12432>
12. Скрипчук, П. М. (2008) Значення екологічної сертифікації у формуванні менеджменту якості навколишнього природного середовища. Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції (4). с. 50-63. <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/3620>
13. Скрипчук, П. М. та Строченко, Н. І. та Вега, А. Ю. (2014) Соціо-еколого-економічні засади природокористування: інновації, інвестиції та механізм реалізації. НУВГП, Рівне. <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/3194>
14. Скрипчук, П. М. (2011) Теоретико-методологічні основи формування системи екологічної стандартизації і сертифікації. НУВГП, Рівне, Україна. <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/2380>
15. Скрипчук, П. М. та Трохлюк, Т. М. та Skrypchuk, P. M. та Trohliuk, T. N. (2015) Еколого-економічні засади лісорозведення на сільськогосподарських землях. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування (1(69)). с. 143-153. <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/3995>

12. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Законодавство України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua/>

-
2. Кабінет Міністрів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>
3. Державний комітет статистики України / [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м. Рівне, майдан Короленка, 6) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.rv.ua/>

Завідувач кафедри д.т.н.,
професор

Кожушко М.О.

Розробник, д.е.н., професор

Скрипчук П.М.

Національний університет
водного господарства
та природокористування